

TFG

CÁNTAME UN CUENTO

ELABORACIÓ D'UN ÀLBUM IL·LUISTRAT SOLIDARI

Presentat per Aida Mar Ibáñez Picó

Tutora: Mª Carmen Chinchilla

Facultat de Belles Arts de Sant Carles

Grau en Belles Arts

Curs 2018-2019

**UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA**

**UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA
FACULTAT DE BELLES ARTS DE SANT CARLES**

RESUM I PARAULES CLAU

El projecte que es presenta a continuació es centra en l'elaboració d'un àlbum il·lustrat solidari de caràcter infantil on els protagonistes són els xics i xiques del Centre de Dia "El Cabañal", adults amb Paràlisi Cerebral. El treball està estructurat en dos blocs; el primer es centra en la investigació teòrica sobre la il·lustració i l'àlbum il·lustrat, així com el *target* que afecten el llibre en qüestió. En el segon bloc, s'aplicaran els conceptes per a l'elaboració del llibre i es mostrarà el procés de treball que s'ha seguit.

Paraules clau: Il·lustració, disseny editorial, projecte solidari, contes populars, àlbum il·lustrat.

SUMMARY AND KEYWORDS

The project presented below focuses on the development of an illustrated charitable album for children, where the protagonists are the boys and girls from the Day Center "El Cabañal", adults with Cerebral Palsy. The work is composed of two blocks; the first focuses on the theoretical research on illustration and the illustrated album, as well as the target that pertains to the book in question. In the second block, the concepts for the development of the book will be applied and the work process that has been followed will be shown.

Keywords: illustration, editorial design, charitable project, folk tales, illustrated album.

A Mire, perquè sense el seu amor i dedicació per la seua professió i la seua confiança en mi, aquest projecte mai s'hauria dut a terme.

A Bego, per fer màgia amb les paraules.

ÍNDEX

1. Introducció	5
2. Objectius i metodologia	6
2.1 Objectius	6
2.2 Metodologia	6
2.2.1 Recerca de fonts bibliogràfiques	6
2.2.2 Projecte artístic	8
3. Marc teòric	9
3.1 Il·lustració infantil	9
3.1.1 L'àlbum il·lustrat	9
3.1.2 Les funcions de la il·lustració	9
3.1.3 <i>Target</i> . Edat del lector	10
3.2 El llibre solidari	11
3.3 Referents gràfics	12
3.3.1 Esther Gili	13
3.3.2 Ana Santos	14
3.3.3 Jotaká	15
3.3.4 Adolfo Serra	16
4. Producció artística	17
4.1 Definició del projecte	17
4.2 L' <i>storyboard</i> i la composició	17
4.3 La paleta de color	19
4.3.1 Món terrenal i món màgic	20
4.4 Tècnica	21
4.5 Maquetació i elecció de la tipografia	22
4.6 De l'esbós al resultat final	23
4.7 Portada, contraportada, guardes i inici de capítols	25
4.8 Audiollibre i estimulació multisensorial	26
4.8.1 Audiollibre	26
4.8.2 Estimulació multisensorial	27
4.9 Proves d'impressió i arts finals	29
5. Conclusions	31
6. Bibliografia	32
7. Directori d'imatges	35
8. Annexos	36

INTRODUCCIÓ

“Cántame un cuento”, inicialment, “Los cuentos de mi infancia”, és un projecte que naix gràcies a un grup de persones inquietes i enamorades de la seua feina com són les treballadores del Centre de Dia “El Cabañal”.

Vaig començar a formar part d'aquest gran projecte, en principi com a il·lustradora, i més tard com una convidada més al seu dia a dia, on vaig tindre l'oportunitat de conèixer i compartir grans vivències tant amb elles com amb els xics i xiques del centre, adults amb Paràlisi Cerebral.

La idea va sorgir per trobar aquest punt clau que fa connectar els usuaris (amb els quals les creadores del projecte comparteixen gran part dels seus dies) amb el seu estímul més significatiu, allò que els fa aixecar el cap, obrir els ulls, mirar en una direcció, somriure... Gestos senzills que en el seu món són autèntics èxits, metes per les quals treballar cada dia.

I què millor estímul que aquell amb el qual has crescut, amb el que has descobert el món. Aquell amb el que has experimentat el contacte, la calor, el murmuri, l'amor. Les cançons i els contes que han posat la banda sonora a les nits sense dormir, a la incertesa del futur, però també als moments més feliços, d'unió, d'encontre.

Per tot això, el llibre “Cántame un cuento” ha estat creat per i per a ells, recopilant les cançons i contes que han escoltat durant la seua infància, els quals he tingut la sort de plasmar en aquest àlbum il·lustrat després de més d'un any de treball.

2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

2.1 OBJECTIUS

Els objectius que s'han perseguit per l'elaboració d'aquest Treball de Final de Grau han sigut els següents:

1. Crear un àlbum il·lustrat que els xics i xiques del Centre de Dia "El Cabañal" senten com a seu.
2. Enfocar el projecte des d'un plànol professional per a una possible publicació editorial.
3. Realitzar unes il·lustracions de manera que produïsquen una harmonia visual entre elles al llarg de tot el llibre.
4. Cercar un estil gràfic d'il·lustració personal i d'acord amb el projecte.

2.2 METODOLOGIA

Abans de començar amb un projecte tan gran és necessari tindre una planificació del procés que es seguirà per a així poder **aborar-lo** de la manera més efectiva. S'estableix una metodologia dedicada a complir els objectius esmentats anteriorment alhora que la realització d'uniques il·lustracions atractives per al públic objectiu.

El projecte sorgeix com una proposta de col·laboració amb el Centre de Dia "El Cabañal" i és a partir d'ací quan comença una fase d'investigació sobre l'àlbum il·lustrat, els llibres solidaris i es busquen uns referents acords.

En aquest moment de recerca es van fer diverses reunions amb tots els implicats perquè la comprensió i involucració en el projecte siga la màxima possible. De la mateixa manera, es va participar en molts dels tallers que es dissenyaren específicament per treballar cada un dels relats que contindria el llibre. Per aquest motiu, era necessari estar present en el dia a dia del centre i açò va provocar un acostament i una major empatia amb cada un dels protagonistes de "Cántame un cuento".

2.2.1 RECERCA DE FONTS BIBLIOGRÀFIQUES

Per a la realització del present treball s'ha realitzat una revisió bibliogràfica prèvia. Aquesta revisió es va dur a terme de diferents formes. Es consultaren diferents fonts bibliogràfiques en línia per a l'obtenció d'informació,

com ara: Riunet, Dialnet i Google Acadèmic. D'altra banda, es van utilitzar els recursos de la biblioteca de la Universitat Politècnica de València.

La major part dels articles, llibres i documents acceptats per a la redacció del següent treball han estat publicats en els últims deu anys (2009 - 2019). No obstant això, només s'han consultat dues referències fora d'aquest rang de dates, sent l'any 2003 la més antiga. A més, s'ha posat l'accent en aquells documents que parlaven explícitament sobre la metodologia emprada per a il·lustrar llibres infantils.

La selecció dels articles que en un primer moment havien de ser vàlids, s'ha efectuat mitjançant la lectura del resum, descartant aquells que no tenien interès per a la revisió bibliogràfica. Les paraules clau que s'han utilitzat han sigut les següents:

- Il·lustració
- Àlbum il·lustrat
- Il·lustració infantil
- Maquetació de contes
- Llibres infantils
- Storyboard

Criteris d'inclusió

A l'hora de realitzar la recerca de la informació en les diferents fonts bibliogràfiques, els criteris que s'han seguit per seleccionar, filtrar i finalment incloure en el treball la informació provinent dels nombrosos articles trobats han sigut els següents:

- Títol relacionat amb el tema.
- Articles a text complet.
- Resum interessant.

Criteris d'exclusió

A causa de l'elevat nombre de resultats obtinguts després de les recerques en les diferents fonts bibliogràfiques, s'han seguit una sèrie de criteris que han permès filtrar la informació per seleccionar només allò que s'ha considerat rellevant per a la revisió bibliogràfica. Aquests criteris d'exclusió han sigut els següents:

- Títol no relacionat amb el tema.
- Articles no trobats a text complet.
- Idioma diferent del castellà, valencià o anglès.
- Plataforma d'accés no gratuït.
- Absència de rellevància en el resum.

2.2.2 PROJECTE ARTÍSTIC

En el moment en què s'ha aprofundit en la part teòrica i després de l'estudi de diferents aspectes esmentats anteriorment i, seguint la tècnica d'il·lustració digital, es comença a elaborar la part pràctica seguint els següents passos:

En primer lloc, es va fer una recollida dels relats amb l'ajuda de les famílies dels xics i xiques del centre. D'aquesta manera ens asseguràvem que cada un tinguera en el seu capítol els contes o cançons que més els agradaven i més sentiments positius despertaven en ells.

En segon lloc, es va procedir a l'elaboració d'un esbós de la maquetació pel que fa al text. Es refereix a deixar llocs concrets per a la il·lustració i d'aquesta manera procedir a realitzar el *storyboard*. Així es va poder definir amb major facilitat quantes il·lustracions serien necessàries en total, a més de la portada, contraportada i guardes. Després de diverses modificacions, es va definir un *storyboard* que recollia a la perfecció com estava plantejat el llibre.

En tercer lloc, calia dissenyar una paleta de color i seleccionar un tipus de lletra que li atorgués identitat i continuïtat. Una vegada aquests aspectes quedaren definits, s'esbossaren totes les il·lustracions a grans trets en l'*storyboard* per a posteriorment fer un esbós més detallat. Amb la idea clara, es va procedir a fer un estudi de composició i de clar fosc. Finalment, es van fer les definitives en format digital (Procreate) i es van acoblar a la maquetació amb el programa Adobe InDesign.

En quart lloc, s'havia de fer certs retocs en la mesura d'imatges o en la maquetació per deixar-ho el més ajustat possible. De la mateixa manera, es van realitzar ajustos en el text per assegurar una bona llegibilitat. Finalment, es van realitzar diverses proves d'impressió atenent principalment a la gamma cromàtica que es reflectia i es va realitzar un prototip del mateix.

Una vegada acabada la part pràctica, es va procedir a plasmar en la memòria tot aquest procés i es va revisar per assegurar que tot estigués correctament escrit i maquetat, de manera que pogués ser comprensible.

3. MARC TEÒRIC

3.1 ILUSTRACIÓ INFANTIL

3.1.1 ÀLBUM IL·LUSTRAT

La paraula il·lustració prové del Llatí i significa il·luminar, irradiar. Però d'una forma més artística, el terme "il·lustració" es coneix com l'acció i efecte d'il·lustrar, dibuixar i adornar.¹

Cal diferenciar el que és un llibre il·lustrat dels àlbums il·lustrats. El primer es refereix a aquells en els quals el pes narratiu el porta el text i la il·lustració és només un complement; el segon cas basa la seua força en la imatge tenint el text com a aliat.²

L'aspiració màxima d'un àlbum il·lustrat seria la compenetració perfecta entre text i imatge, de manera que no s'entenga un sense l'altre, cosa que no passaria si a un llibre il·lustrat se li suprimiren les il·lustracions, ja que podríem comprendre-ho sense cap tipus de problema.

S'entenen com a "àlbum il·lustrat" o "llibre-àlbum" aquells llibres en què la il·lustració (normalment amb més pes) es compenetra amb el text que explica una història. Habitualment són enquadernats en tapes dures, són de format rectangular o quadrat i impresos a tot color. Fins a aquest punt podríem dir que "Cántame un conte" és a tots els efectes un àlbum il·lustrat, però no compleix la característica que la majoria d'aquestes publicacions tenen: una longitud de 32 pàgines, ja que en aquest cas i per les dimensions del projecte s'han hagut d'emprar més del doble. Això no obstant, tal com expressa Chaves³: "a grandes rasgos, podemos decir que es la preeminencia de la ilustración la que define al álbum".

3.1.2 FUNCIONS DE LA IL·LUSTRACIÓ

Sempre hem vist llibres infantils plens d'il·lustracions i fins i tot en alguns adults, així com a la premsa, cartelleria, etc. Però, quina funció té? La il·lustració es basa purament en l'ornamentació?

1 Real Academia de la lengua Española (consultada el 20 d'abril de 2019)

2 Consultado a la pàgina web de l'editorial Sallybooks (12 de maig de 2019) <https://www.sallybooks.es>

3 CHAVES, M.: La metáfora visual en el álbum infantil ilustrado. EME Experimental Illustration, Art & Design, 2013, vol. 1, no 1, p. 63

Martínez⁴ respon a aquestes preguntes explicant les tres maneres que té un il·lustrador o una il·lustradora d'abordar el text amb l'objectiu de buscar una resposta gràfica:

En primer lloc, la funció que fa és la de complementar; és a dir, si només llegim el text sense veure la imatge, no sabem a què es refereix. És la imatge la que ens ho explica i per això es complementen.

En segon lloc, la il·lustració enriqueix al text, ja que la imatge pot aportar més informació que la que ens narra el text. En ocasions, l'escriptor deixa aquest buit perquè siga el lector el que l'interprete i ací ja l'il·lustrador pot decidir si completar aquesta absència d'informació o no.

I en tercer lloc, quan té la funció de contradir al text per donar-li un to més humorístic o sarcàstic. Això passa quan la il·lustració ens mostra una versió diferent del que ens imaginariem tan sols llegint el text sense suport de la imatge.

“Esta tensión entre lo que se dice y lo que se muestra convierte los álbumes ilustrados en una forma única y emocionante de expresión gráfica”⁵

No obstant això, han sigut molts il·lustradors els que han fet servir els seus dibuixos amb la funció purament d'ornamentació, tal i com van començar a il·lustrar-els primers llibres infantils⁶, els gravats de Jost Amman o els de William Blake.

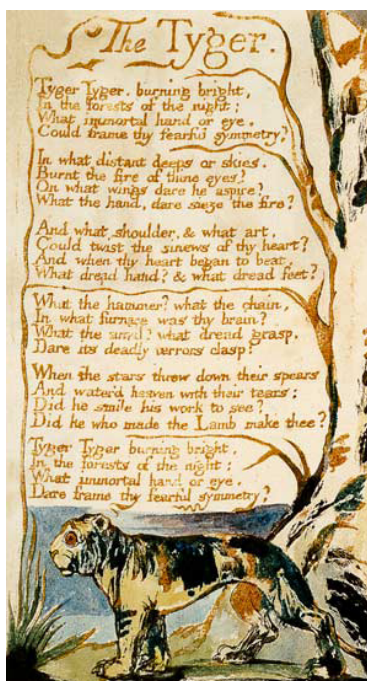

fig. 1 Il·lustració de William Blake en *Cantos de inocencia*. Segle XVIII.

3.1.3 Target, edat del lector

A l'hora d'abastar qualsevol treball referent a la il·lustració s'ha de tenir en compte a qui va dirigit i, si és el cas de nens, concretar més la seua edat.

Com s'ha dit anteriorment, “Cántame un cuento” està destinat als usuaris de “El Cabañal”. No obstant això, des del primer moment, tenim com a objectiu final la seua publicació en una editorial per donar a conèixer la seua història a més famílies i demostrar que els contes de la infància d'aquests xiquets i xiquetes no són tan diferents dels que hem tingut qualsevol de nosaltres. Per això, el llibre havia de ser atractiu també per a ells i s'havia de fixar

4 Martínez, T. Curs online en Domestika: Il·lustración digital para cuentos infantiles. [Consulta: 2018-4-x].

5 CENCERRADO, L. M.: Imaginario de la violencia en el álbum para niños. Cuadernos de Literatura Infantil y Juvenil CLIJ, 2003.

6 SALISBURY, Il·lustración de libros infantiles, 2005. p.83

un *target* definit en funció dels textos per així abordar la il·lustració.

Segons McCannon, Thornton y Williams⁷, els joves lectors es poden classificar de la següent manera:

- De 0 a 3 anys. Normalment llibres de cartró o de tela que ensenyen nocions bàsiques com l'abecedari o paraules. Aquests no es divideixen en capítols i la seua extensió no supera les 32 pàgines.

- De 4 a 7 anys. Els llibres comencen a separar-se en capítols, contenen molta il·lustració encara i el text ronda les 64 pàgines.

- De 8 a 12 anys. Desapareixen els àlbums il·lustrats per donar pas als llibres amb il·lustracions ocasionals. Ja es tracta de novel·les d'entre 20.000 i 35.000 paraules.

- De 13 anys en endavant. Llibres amb una extensió aproximada de 60.000 paraules dirigides a adolescents, les quals són més complexes de la mateixa manera que la narració en general.

Davant les característiques explicades per aquests autors, es podria dir que el públic objectiu de "Cántame un cuento" és el grup de xics i xiques d'entre 4 i 7 anys. Tenint açò clar, es va plantejar com anaven a ser les il·lustracions i va començar la recerca de referents.

*"Trato de hacer libros que me gusten y que sé que me habrían gustado cuando era niña. Pienso que los libros funcionan mejor de este modo que si uno intenta adivinar qué es lo que les gustaría a los niños encontrar en un libro. Nosotros mismos tenemos bastante de niños en nuestro interior para saber lo que nos gustaba cuando éramos más jóvenes."*⁸

3.2 LLIBRE SOLIDARI

L'elaboració d'un llibre solidari és una oportunitat per ajudar a persones o associacions que realment ho necessiten. En aquest cas, la meua col·laboració ha sigut la de maquetar, dissenyar i donar color a tot l'àlbum il·lustrat, per posteriorment crear "Cántame un cuento". El treball ha sigut completament voluntari, de manera que el Centre de Dia "El Cabañal" pot disposar d'ell per fer tantes còpies com considere i així recaptar fons per al centre.

7 MCCANNON, THORNOTON I WILLIAMS. Escribir e ilustrar libros infantiles. 2009, p. 71.

8 Entrevista a Sara Fanelli en ZEEGEN, L.:Principios de ilustración (2a. ed.) 2013, págs. 66-67

Fig. 2. DE DIOS, O. Doble pàgina de *Érase una vez un mundo mejor*, 2016.

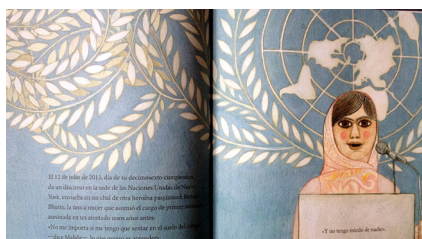

Fig. 3. DEGLI'INNOCENTI, F. y FORLATI, A. Doble pàgina de *Yo soy Adila. Historia ilustrada de Malala Yousafzai*, 2016.

Des del meu punt de vista, un llibre d'aquestes característiques ha de transmetre també uns valors, la qual cosa s'ha pretès en aquest àlbum il·lustrat. Els textos han estat seleccionats tant per les famílies com pel personal i no he pogut fer cap modificació al respecte; per tant, ja que la meua tasca no tenia res a veure amb el text, he intentat abastar la inclusió des de la il·lustració amb la representació dels personatges de diferents ètnies i fesomies.

Amb això s'ha pretès allunyar-nos dels estereotips que moltes vegades comporten les il·lustracions on, per exemple, tots els personatges tenen el mateix color de pell (especialment antigament).

“Las ilustraciones han servido de vehículo para el refuerzo de esteriotipos y prejuicios.”⁹

Alguns dels llibres solidaris que m'han servit de referència són:

“Érase una vez un mundo mejor”, llibre solidari que busca la conscienciació en temes de reciclatge i, per això, tots els beneficis són destinats a aquestes causes. En les il·lustracions d'Olga de Dios podem veure una contraposició entre la natura i els residus, de manera que no només el text tracta de conscienciar, també ho fa la il·lustració.

Un altre exemple de llibre solidari és “Yo soy Adila, història il·lustrada de Malala Yousafzai”, escrit per Fulvia Degli'Innocenti i il·lustrat per Anna Forlati. Explica la història de Malala (Premi Nobel de la Pau el 2014) i un percentatge de la recaptació de la seua venda està destinat a Amnistia Internacional.

3.3 REFERENTS GRÀFICS

Davant la gran varietat d'il·lustradors que existeixen en el panorama actual i els grans referents clàssics, m'he volgut centrar en aquells joves il·lustradors que actualment exerceixen la seua professió i publiquen a Espanya, ja que crec que es pot apropar més a les característiques del projecte.

De cada autor incloc un comentari on em centre en la seua forma d'abordar la il·lustració, les diferents tècniques que empra i per què ho he escollit com a referent.

9 JARDIM, M. Criterios para análisis y selección de textos de literatura infantil. Cuadernos Literarios, 2006, vol. 3, n 6.

3.3.1 ESTHER GILI

Esther Gili és una il·lustradora nascuda a Madrid el 1981. Va estudiar Il·lustració a l'Escola d'Art núm.10 de Madrid i ha publicat diversos àlbums il·lustrats, llibres de text, cartells de publicitat, còmics i cartells de cinema, entre altres coses. Un percentatge gran de la seua feina són els llibres de text, dels quals provenen gran part dels seus ingressos econòmics; però, ella es decanta pels àlbums il·lustrats, doncs diu que són d'on pot treure més la seua creativitat i que l'aportació de l'il·lustrador és molt més important en aquest tipus de llibres.

Alguns dels àlbums il·lustrats més destacats han sigut "El lenguaje de las olas" editat per Astronau (2017), "Olivia y las plumas" editat per Kireei (2017) i "Encantadas" editat per Lumen Infantil (2015). Tots aquests han estat realitzats amb una tècnica mixta d'aquarel·la i grafit, on els colors pastissos i la gamma cromàtica tenen una gran harmonia.

Fig. 4. GILI, E. Il·lustració digital, 2004.

Per començar a il·lustrar realitza molts esbossos a llapis en paper (siga la tècnica que siga la que vaja a utilitzar després). Mentrestant, diu que se li van passant els colors i els té bastant clars a l'hora de plasmar-los. Una vegada fets els esbossos, passa a net el dibuix final a grafit. Posteriorment, afegeix capes d'aquarel·la que deixa assecar entre cadascuna d'elles perquè no es funden. Sol començar pintant la pell de les persones amb una capa terrosa i el paisatge amb colors pastissos, va afegint capes de color i finalment afegeix els colors vermellors a la pell. L'últim element que sol pintar és el del pèl dels personatges, ja que li agrada afegir molt de color en aquest punt. Finalment, li dona uns tocs amb grafit més tou per a delinear el dibuix i per afegir línies diagonals per les ombres i afegeix tocs de retolador blanc per donar brillants.

Fig. 5. GILI, E. Portada de l'àlbum il·lustrat *Olivia y sus plumas*, 2015.

A més, va escriure i va il·lustrar el seu propi llibre "39 Semanas y mi experiencia como madre novata" editat per Lunweg (2016) on explica les seues experiències durant el seu primer embaràs i els mesos posteriors. Tot i que ella mateixa confessa que l'aquarel·la és la seua tècnica preferida, en el seu llibre va utilitzar únicament suport digital i la gamma de colors del blau, tocs vermellors, el blanc i el negre.

D'aquesta autora he pres com a referència la paleta de colors que utilitza principalment en les seues aquarel·les, sent aquests harmònics entre si, clars en general i pastissos en general podriem dir.

3.3.2 ANA SANTOS

Ana Santos va néixer a Salamanca el 1985 i ja ha posat color a nombrosos àlbums il·lustrats i portades de llibres. Després d'estudiar Belles Arts, va estudiar Disseny Web i Creativitat Publicitària.

Reconeix haver dibuixat des de xicoteta i haver-se interessat sempre en el món de l'art i en una gran varietat àmbits i tècniques. És per això que li agrada experimentar amb tècniques i motius diferents. En ocasions, pinta en grans formats i amb motius abstractes, però ella es centra més en el retrat en general, i en el retrat femení en particular.

Per als retrats emprava molts materials: gouche, tinta xinesa, pintura digital, llapis de colors o fins i tot l'oli. En aquests sol representar dones amb mirades expressives al mateix temps que fusiona les cares amb elements de la natura com a animals i plantes, tipus d'animals, salvatges i domèstics, diminuts i gegants, que ens mostren una mica més del que s'amaga darrere d'aquestes cares (aquest últim pas ho fa normalment amb posterior retoc digital, escanejant tots dos dibuixos i unint-los mitjançant el programa Adobe Photoshop).

Algunes de les característiques d'aquestes figures femenines són els seus grans ulls, el seu aspecte delicat, les llarguíssimes pestanyes i la seva aparença tendra. Una altra característica molt destacada són les pigues de les xiquetes. Composen diferents constel·lacions imaginàries que solen emmarcar les galtes, nas i la barbata dels seus retrats, definint així els seus rostres.

Un altre aspecte que caracteritza les il·lustracions d'Ana Santos és el traç visible del llapis grafit sobre l'aquarel·la, a més d'emprar colors clars, càlids i suaus. En la realització dels retrats d'aquarel·la comença amb una capa blavosa sobre el rostre que marca les llums i les ombres. Quan aquesta capa s'ha assecat, afegeix colors terrosos per a la pell i quan aquesta no està humida, afegeix els colors vermellorsos a la pell. No s'aprecien les vores de les pinzellades d'aquarel·la, ja que ella tracta de fusionar-les bé i degradar amb aigua. Finalment, repassa amb grafit, escaneja i superposa els dibuixos amb Photoshop.

En moltes ocasions, les seues obres tenen un aspecte inacabat, ja que deixa una gran part del paper en blanc, però les seues il·lustracions estan molt ben resoltes i aquesta aparença d'estar incompletes li atorga part de l'encant.

Ana Santos m'ha influït per la relació dels personatges amb la natura, és per això que he pretès que en les il·lustracions aparegués d'una o altra manera elements de la flora.

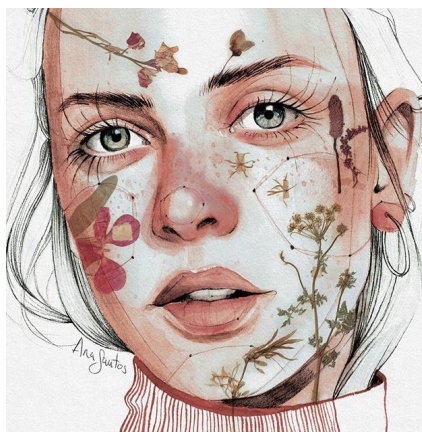

Fig. 6. SANTOS, A. Il·lustració, 2015.

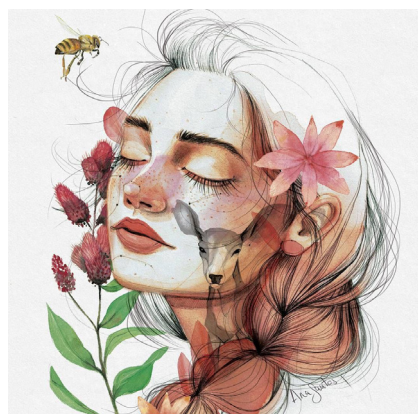

Fig. 7. SANTOS, A. Il·lustració, 2016.

3.3.3 JOTAKÁ

Jotaká (Joan Carles) és un artista valencià que va estudiar Belles Arts a la Universitat Politècnica de València. Posteriorment, va fer diversos cursos sobre il·lustració, serigrafia i lettering. Ha realitzat il·lustracions per a revistes i llibres infantils a nivell internacional, com a la Xina o als Estats Units.

Ell diu que li agrada crear personatges amb aspecte amigable i agradable, *“Es complicado definir el trabajo de uno mismo, pero te puedo decir que me gusta crear personajes redonditos, amables y darles una buena carga de energía positiva a través de la paleta de colores”*.

Utilitza diferents tècniques analògiques i també fa ús de la il·lustració digital. No obstant això, quan a pintar en paper es refereix, es decanta per utilitzar aquarel·la i tintes, encara que últimament també s'utilitza molt la tècnica del collage. També fa servir els acrílics quan pinta sobre taula, tècnica que va utilitzar més en els seus primers anys com a artista però que està tornant a recuperar.

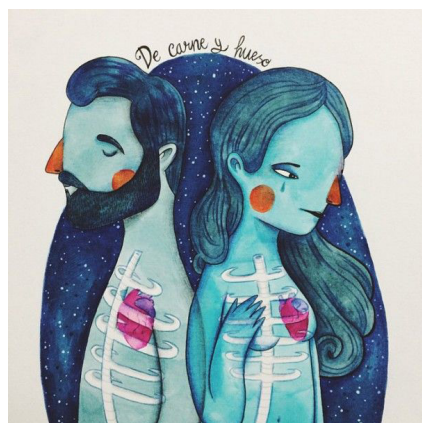

Fig. 8. JOTAKÁ. *De carne y hueso*, 2017.

Fig. 9. JOTAKÁ *El astronauta*, 2018.

Pel que fa a referents, diu no centrar-se només en els de caràcter pictòric, sinó també en el cinema, la música i, fins i tot, a les xarxes socials, d'on extreu moltes idees per als seus projectes personals o d'encàrrec. *“Me encanta inspirarme en mil sitios diferentes y que finalmente salga algo totalmente nuevo, puedo usar como referente un cartel de cine antiguo para crear una ilustración más futurista”*.

En les seues il·lustracions destaquen colors vius, saturats i lluminosos, però sobretot tracta que amb l'assecat no perden massa el to inicial. Treballa amb un màxim de cinc o sis colors que té molt ben estructurats al cap, igual que sol organitzar la paleta abans de començar a afegir color i poques vegades sol improvisar en aquest aspecte. Moltes vegades utilitza colors blaus o verdosos per la cara dels seus personatges, li agrada que criden l'atenció i siguin diferents.

En descobrir a aquest autor em vaig plantejar per primera vegada limitar-me la paleta de colors que estigués utilitzant, per això vaig decidir abordar un sistema de treball semblant al seu: definir primer la paleta i posteriorment començar a pintar les il·lustracions. També m'he vist molt influenciada per la neteja del traç en les seues il·lustracions.

3.3.4 ADOLFO SERRA

Adolfo Serra, nascut a Terol el 1980, va començar a interessar-se pel dibuix des de molt jove i es va iniciar en el món de la il·lustració a l'Escola d'Art núm.10 de Madrid.

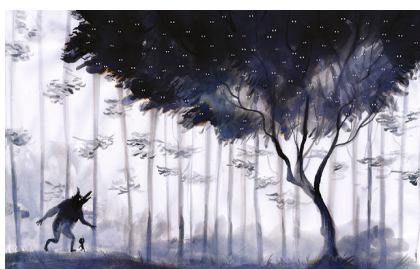

Fig. 10. SERRA, A. Il·lustració "El bosque dentro de mí", 2015

Ha treballat per a premsa i publicitat, però el que de veritat li apassiona és el camp de la literatura infantil i juvenil. Ha il·lustrat contes infantils com *Caperucita Roja* o *El bosque dentro de mí*. També, literatura per a adults com l'antologia poètica de Pablo Neruda, *La piel extensa*. Per a ell el seu treball és molt lúdic, ja que gaudeix tacant-se les mans amb l'aquarel·la i la tinta xinesa, tècniques amb les quals experimenta i realitza les il·lustracions de molts dels llibres en els quals treballa.

La figura de l'il·lustrador per Adolfo Serra és la d'autor, no únicament aquella persona que representa el que diu el text, sinó que aporta la seua pròpia visió d'aquest. És el que planteja el punt de vista, escull els escenaris, tria els personatges i crea els seus propis mons.

Fig. 11. SERRA, A. Esbossos per a "El bosque dentro de mí", (2014)

Tracta de donar-li una visió diferent als textos, com per exemple en la il·lustració del llibre de *Caperucita Roja*, on el llop està pintat amb aquarel·la vermella i la Caputxeta de color negre gràcies a la tinta.

Li agrada experimentar amb diferents tècniques, no s'encasella en una sola ja que considera que tot depèn del relat a il·lustrar i del llenguatge que es presenta. Tot i això, la tècnica que més fa servir és la tinta xinesa. També utilitza la tècnica del collage, emprant papers de diferents textures, gramatges i colors.

El primer pas que realitza a l'hora d'il·lustrar un llibre és crear-se un *storyboard*, per veure com estaran situades les il·lustracions en referència al text. Després, també les anirà modificant en funció dels esbossos i les proves que realitza. El procés que realitza per a la il·lustració és la creació dels personatges en un quadern on recull tota la informació que obté del text i aquelles idees que li van sorgint referents al tema. Fa molts esbossos de cada personatge, en els quals fa anotacions i prova amb diferents tècniques. Posteriorment, tria el color per als personatges i paisatges, veient com combinen entre si i les funcionalitats expressives de cada un; en aquest procés entra en joc també la selecció de la textura que utilitzarà per a cada element de la il·lustració, de les quals fa moltes proves mentre decideix com utilitzar-les.

El seu procés de treball a través d'un *storyboard* i la realització de diferents esbossos abans d'embarcar en el projecte, ha sigut una gran influència per a mi, així com la recerca de textures amb aparença analògica, cosa que he pretès plasmar en les meues il·lustracions.

4. PRODUCCIÓ ARTÍSTICA

4.1 DEFINICIÓ DEL PROJECTE

En l'elaboració d'aquest àlbum il·lustrat, es col·labora amb El Centre de Dia "El Cabañal", que pertany a Creu Roja Espanyola, i atén persones amb Paràlisi Cerebral i patologies afins. Els textos han estat seleccionats de manera que cada un dels xics i xiques del centre compten amb un capítol en què es recullen els relats o cançons que els fan connectar amb el seu estímul més significatiu. D'aquesta manera, es tracta d'apropar-los el món de la literatura i sobretot, que formen part d'un projecte que donarà lloc a un llibre físic.

Abans de començar, calia definir alguns aspectes com són la tècnica i les dimensions del llibre. Encara que alguns passos previs com els diferents *storyboards* i anotacions es realitzen de manera analògica, el projecte es va abordar des d'una perspectiva digital. Des de l'esbós a la il·lustració final, he utilitzat el programa Procreate 2019 a l'iPadPro amb l'Apple Pencil i per a la maquetació, el programa Adobe InDesign CC 2015.

Pel que fa a les dimensions, es va plantejar un llibre que fos gran i manejable per als xics del Centre de Dia i es va optar per un format quadrat. Després de diverses proves, es va decidir crear un llibre de 22cm x 22cm amb tapes dures de 3mm de grosor i paper d'un gramatge una mica resistent (paper estucat de 200 gr) a causa de les característiques dels usuaris, ja que tant els xiquets xicotets com els mateixos protagonistes del llibre són els destinataris d'aquest projecte.

4.2 L'STORYBOARD I LA COMPOSICIÓ

Fer un *storyboard* és una pas imprescindible en la planificació d'un llibre àlbum, ja que d'aquesta manera podem veure a vista d'ocell com seran totes les dobles pàgines d'aquest i disposar així text i imatge.¹⁰

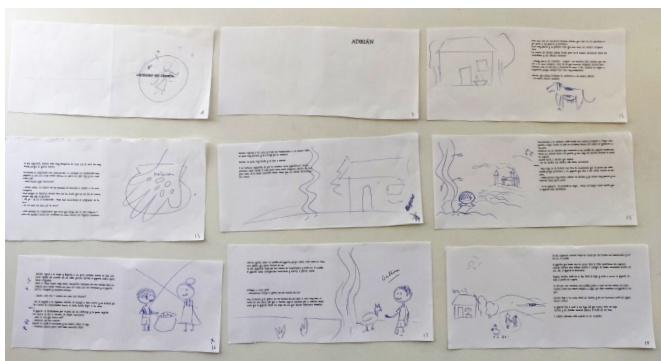

Fig. 12. Primeres pàgines del primer *storyboard*, 2017.

Fig. 13. Primer *storyboard*, 2017.

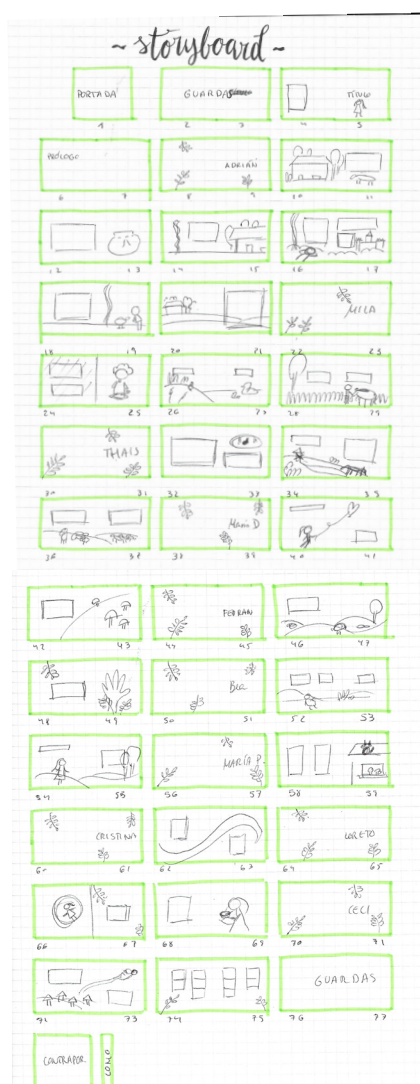

Fig. 14. Storyboard definitiu, 2018. Ampliat en annexos.

Per a això, es va disposar a inDesign el text, deixant els buits que es considerassen oportuns per a la il·lustració, i es va imprimir en plec. Sobre aquesta primera maqueta, es van fer esbossos a trets generals atenent especialment als espais i a la composició.

A causa de peticions del centre, es va haver de canviar la disposició dels capítols i per necessitats de la impressió, eliminar un parell de plecs i, per tant, es va replantejar l'*storyboard* que es va mantenir fins al final. Perquè la impressió siga correcta, un llibre ha de tenir un nombre de pàgines múltiple de quatre, d'una altra manera les pàgines podrien desquadrarse o hauria necessitat d'afegir altres en blanc. En aquest cas "Cántame un cuento" té 76 pàgines (incloses guardes). Per una altra banda, s'imprimiran portada, lloc i contraportada.

És en aquest punt del projecte quan em vaig plantejar la composició i com anava a disposar els elements en els plecs per donar dinamisme. I és que hi ha que dissenyar cadascun dels plecs tenint en compte l'anterior, el posterior i el llibre en sí mateix.¹¹ Per aconseguir-ho, vaig seguir els consells que McCannon, Thorton i Williams¹² plantegen:

"- Contrastar la sencillez y mucho espacio en blanco en algunas páginas con imágenes densas y complejas en otras para aumentar la variedad y el interés.

- Jugar con el tamaño puede hacer el diseño de página más dinámico."

En aquest cas, s'ha pretés realitzar un llibre dinàmic on el text canvie de lloc entre pàgines i el pes de les il·lustracions tinga diferent disposició a la pàgina per despertar la curiositat i l'interès en el lector. A més, no hi ha dos plecs seguits en els quals coincidisca el color predominant, ja que podria resultar repetitiu; ni dos fons iguals propers en el text.

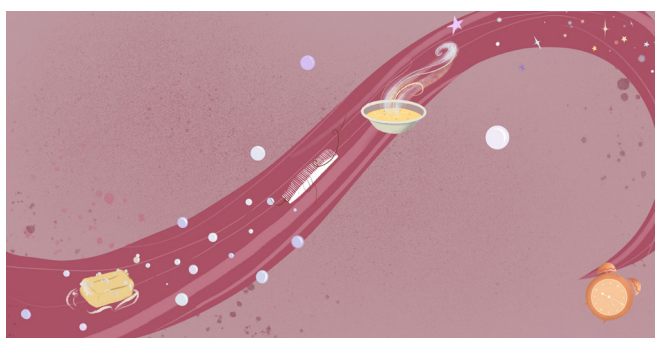

Fig. 15. Doble pàgina "Pin pon", 2019.

11 SALISBURY. Ilustración de libros infantiles, 2005. p.83

12 MCCANNON, THORNTON I WILLIAMS, Escribir e ilustrar libros infantiles, 2009. p.90

4.3 LA PALETA DE COLOR

Pel que fa a l'elaboració de la paleta de color, es van realitzar diverses proves fins arribar a la que avui dia caracteritza "Cántame un cuento". He pretès que predominaren els colors càlids, predominant grocs, verds pistatxo i taronges; però al mateix temps que harmònicament es complementassen amb morats i verds més freds.

Fig. 16. Paleta de color definitiva., 2019

Fig.17. Paleta de color definitiva, 2019

En un primer moment, la paleta es centrava únicament en colors càlids com: rojos, taronges, grocs i marrons. Eixa idea la vaig rebutjar perquè em semblava massa agressiva per a un llibre de cançons i contes de la infància. És per això que finalment he optat per una paleta amb colors més pastissos que s'ha vist influenciada, tal com he dit abans, per les aquarel·les d'Esther Gili.

Fig. 18. Primera versió de "Marieta" amb la primera paleta de color, 2017.

Fig. 19. Doble pàgina de "Marieta" amb la paleta de color definitiva, 2019.

Fig. 20. Primera versió de "Los patitos" amb la primera paleta de color, 2017.

Fig. 21. Doble pàgina de "Los patitos" amb la paleta de color definitiva, 2019.

4.3.1. Món terrenal i món màgic

La paleta es pot dividir en colors freds i càlids. Algunes il·lustracions s'acosten més a uns tons que a altres, però s'ha pretès que el llibre estigués d'acord i que, al seu torn, haja alguns contrastos de color entre pàgines per mantenir l'atenció del lector. Per exemple, una plec en el qual predominen els morats, va seguit d'un altre on destaquen els taronges.

Fig. 22. Paleta freda/ màgica, 2019.

Fig. 23. Paleta càlida/terrenal, 2019.

En els textos que ocupaven com a molt una pàgina o un plec, es va tractar d'emprar totes dues paletes en consonància, aportant sempre una mica de màgia a les il·lustracions més terrenals i viceversa. Per exemple, en "La magia de Ceci" tenim un poble que és envaït per la màgia d'una fada en el qual estan combinades les dues paletes, encara que amb major pes de la càlida per posar èmfasi en la fada estatge.

No obstant això, davant l'oportunitat d'un relat més extens com és "Adrián y las habichuelas mágicas" es va poder aprofitar per fer un joc d'associació entre ambdues paletes. D'una banda, tot el referent a la vida real del protagonista es representa amb tons càlids: la casa, el prat i les seues plantes...; en canvi, el món màgic de les mongetes es relaciona amb roses, morats i verds: el sac de mongetes màgiques, els núvols, les plantes enfiladisses, la gallina rosa i el castell.

Es podria dir que els contes són pura fantasia i en ells sempre hi ha una mica de màgia. Per això alguna cosa que és completament irreal com una gallina rosa amb potes verdes, no ens sorprén quan ho veiem il·lustrat en un conte infantil. De la mateixa manera que els contes populars que van passant de generació en generació ens presenten escenaris fantàstics i no ens sorprén en absolut quan parlem, per exemple, d'uns fesols màgics que ens porten a un món meravellós sobre els núvols.

"La creencia en lo irracional forma parte forma parte de nuestra herencia cultural." ¹³

4.4 TÈCNICA

“Cántame un cuento” ha sigut abordat de manera digital, per a això es comptava amb un Apple Ipad Pro 2018 i un Apple Pencil. El programa mitjançant el qual es va il·lustrar el llibre va ser Procreate 2019, on es permet entre altres coses, treballar per capes, dissenyar paletes de color, definir pinzells, fer un traç o un altre depenent de la pressió que s'exercisca o la velocitat...

A continuació, expose una mostra dels nou pinzells que he emprat, pràcticament tots amb textures, a excepció de “Boli de estudio” usat per a zones de tints planes com la cara dels personatges.

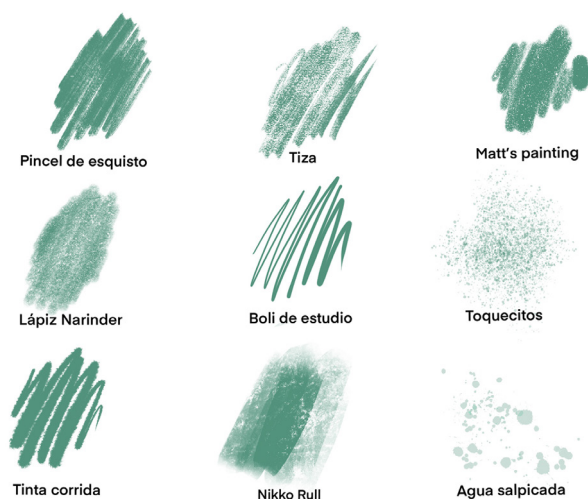

Fig. 24. Mostra dels pinzells emprats, 2019.

La utilització dels pinzells es podria classificar de la següent manera atenent a la proximitat dels plans:

- Per als elements més rellevants de la il·lustració s'han utilitzat: “Boli de estudio”, “Matt's painting” i “Tiza”.
- En quant als elements del paisatge, destaquen els pinzells “Lápiz Narinder”, “Tinta corrida” i “Pincel de esquisto”.
- Els elements més allunyats del paisatge s'han fet principalment amb “Nikko Rull” i alguns detalls amb “Pincel de esquisto”.
- Respecte al tractament del fons, s'ha emprat “Toquecitos” i “Agua salpicada” en alguns llocs concrets.

El resultat ha sigut un dibuix digital amb textures típiques de les tècniques més analògiques, la qual cosa ha aportat una gran riquesa gràfica al llibre.

Les primeres proves d'impressió es realitzaren amb *The Girl Next Door* per al cos de text, però es va desfer per mostrar una llegibilitat més difícil del que es buscava.

La tipografia seleccionada per al cos del text és *Letters for Learners*.

La tipografia seleccionada per als títols i subtítols s'anomena *Sweet hipster*, també de tipus *Handwriting*, i lletra lligada per a mostrar acostament als xiquets.

Cántame un cuento	The Girl Next Door
Cantame un cuento	Luna
Cántame un cuento	Letters for Learners
Cántame un cuento	Lily Mae
Cántame un cuento	Dulcelín
Cántame un cuento	Sweet Hipster
Cántame un cuento	Watermelon Script

4.5 MAQUETACIÓ I ELECCIÓ DE LA TIPOGRAFIA

Quadrar il·lustració i text és, sens dubte, un repte al qual enfrontar-se a l'hora de maquetar un àlbum il·lustrat, on cal tindre en compte que la imatge ocupa una gran part de l'espai. A més, pràcticament tot el llibre està maquetat en plects, per això hi ha hagut que fixar-se en el centre per a no posar cap element important ací, ja que és on s'uneixen les pàgines i no permet una bona visibilitat.

En primer lloc, es va dissenyar un reticle bàsic per a tindre en compte els marges. A partir d'ací, es van dissenyar caixes de text deixant el suficient espai per a fer il·lustracions a doble pàgina. El programa que es va utilitzar va ser Adobe InDesign CC 2015.

Altres aspectes que calia tenir en compte varen ser: el ritme de la narració, decidir en quin moment canviar de pàgina en relats llargs i fer una distribució diferent entre pàgines, sempre de manera coherent, per a despertar la inquietud en el lector. També es va proposar que tots els títols de cançons o contes estiguessen en la part superior de la pàgina i que foren anteriors al cos de text per a, d'aquesta manera, atorgar una clara jerarquia entre caixes de text.

Fig. 25. Proves per al títol, 2019.

Es seleccionaren dues tipografies diferents, una per a títols i subtítols; i una altra per al cos del text. Cal tindre en compte que havien de ser atractives per als xiquets xicotets, ja que és el *target* d'aquest projecte.

A continuació, es plantejà una mostra de les tipografies finals escollides i altres possibles que s'aproximaven al que estava buscant. Per al cos de text es pretenia que no tinguera un fort contrast de gruixos i que s'allunyara d'una tipografia molt formal o clàssica però amb bona llegibilitat.

Mentre que per als títols i subtítols buscava una amb cert contrast entre gruixos que cridara l'atenció perquè fàcilment fora reconeixible com a títol i que a més es tractara d'un tipus d'escriptura a mà per acostar-lo als més xicotets.

D'entre totes les proves es va escollir "Sweet Hipster" perquè és la que resultava millor estèticament i era fàcilment diferenciable de la tipografia del cos de text.

Finalment, es va proposar realitzar una tipografia única per al títol per donar-li aquest toc especial i diferent que es busca per al llibre. Per això, es van realitzar diversos esbossos amb el programa *Procreate* i amb el pinzell "Escritura, pintura" seguint la línia de *Handwriting* dels títols. Finalment, es va decantar per la qual ara encapçala la portada.

4.6 DE L'ESBÓS A L'IL·LUSTRACIÓ FINAL

Haver realitzat prèviament l'*storyboard* va ser molt útil per encarrilar aquest projecte, ja que la idea de la il·lustració en general es va anar gestant al veure els buits dels que es disposava. Després de la realització del primer, vaig procedir a esbossar a grans trets cadascuna de les pàgines per començar a treballar en les il·lustracions, les quals han seguit el següent procés:

Primerament, es van fer diverses proves d'esbós digital fins a trobar el plantejament que més agradara estèticament tenint en compte conceptes com la composició i el ritme de les pàgines.

A continuació, sobre l'esbós es van fer els ajustos referents al contrast; per això vaig fer un clar fosc sobre cadascuna d'elles que després servirien de guia per pintar-les.

Seguidament, es va afegir color a les il·lustracions tenint en compte els aspectes anteriors. Cal destacar que es va prestar especial atenció a la utilització de les paletes dissenyades anteriorment, així com a la relació de color entre elles i amb les pàgines anteriors i posteriors.

Fig. 26. Primer esbós "Una ovella", 2018.

Fig. 27. Claroscur "Una ovella", 2018.

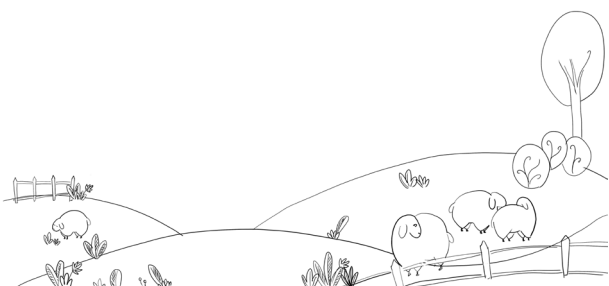

Fig. 28. Esbós amb detalla "Una ovella", 2019.

Fig. 29. Il·lustració final de la doble pàgina "Una ovella", 2019.

L'últim pas va ser atorgar riquesa gràfica a les il·lustracions. Per a això, vaig utilitzar pinzells digitals amb diferents textures que pogueren imitar la tinta o el grafit i els vaig aplicar en pràcticament tots els elements. A més, vaig afegir tramats de línies per la vestimenta d'alguns personatges i alguns elements en concret. No obstant, per a la cara i extremitats dels personatges he utilitzat tintes planes per donar-los un tractament diferent i així donar-los cert protagonisme.

Fig. 30. Il·lustració d' "El señor Don Gato" a tintes planes, 2019.

Fig. 31. Il·lustració d' "El señor Don Gato" amb grafismes, 2019.

Fig. 32. Il·lustració final d' "El señor Don Gato" amb fons, 2019.

Pel que fa al fons de les il·lustracions, en un primer moment van ser totes blanques (sense color blau del cel o un altre diferent) però posteriorment es va decidir donar-li certa textura amb pinzells que representaren esquixades de tècniques analògiques per integrar millor fons i il·lustració. Algunes de les pàgines es van mantenir en blanc amb aquests tocs i altres van adquirir un color de fons seguint la paleta cromàtica.

4.7 PORTADA, CONTRAPORTADA, GUARDES I INICI DE CAPÍTOL

Donades les característiques físiques de la major part dels involucrats en aquest llibre, es va pretendre realitzar una portada amb una il·lustració que les tinguera en compte. Ja que molts d'ells no poden mantenir-se en peu, es va buscar representar un personatge en una postura que ells sí pogueren realitzar: asseguts o estirats.

Després dels primers esbossos de portada, des del centre es va suggerir que al personatge en qüestió no se li veieren les cames encara que sí les tinguera; i així és com va aparèixer la idea d'una nena amb una llarga faldeta que li tapara totes les cames i deixara traure els seus peus.

Així mateix, se li va posar un llibre entre les mans per mostrar la imatge d'una nena interessada en la lectura, convidant així als usuaris a fer el mateix. A més, sosté una flor a manera de llapis, ja que la naturalesa és el fil conductual dels contes populars o cançons que es plantegen. És per això també que el personatge es situa en un prat envoltat de molta de la vegetació que trobarem al llarg del llibre.

Fig. 33. Portada i contraportada, 2019.

Fig. 34. Detall del personatge principal, 2019.

Com he dit anteriorment, la flora és un element molt important de “Cántame un cuento” i per això les guardes estan compostes de les plantes i arbres que estan presents en les històries. Encara que va haver certa indecisió per al tractament del fons, es va optar pel blanc que li donava un aspecte més net i fresc, la qual cosa és un encert tenint en compte el *target*.

Fig. 35. Guardes, 2019.

Per al disseny d'inici de capítol s'ha seguit la mateixa temàtica en tots, posant l'accent en els elements vegetals i en un fons amb diferents textures que segueix un patró repetitiu de color: taronja, morat, groc i verd. Cada capítol està encapçalat pel nom del xic o xica del que es recopilen les seues cançons o contes favorits per ell, per a això s'ha utilitzat la tipografia *Sweet Hipster*.

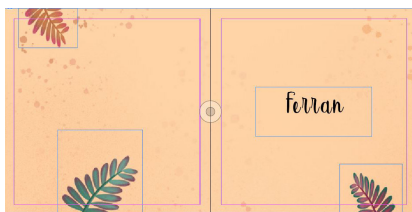

Fig. 36. Inici del capítol de Ferran, 2019.

Fig. 37. Mostra dels colors dels inici de capítols, 2019.

4.8 AUDIOLLIBRE I ESTIMULACIÓ MULTISENSORIAL

4.8.1 AUDIOLLIBRE

Els primers textos que van manar les famílies eren tot contes, d'ací el primer títol "Els contes de la meua infància". Però poc a poc les cançons anaven guanyant pes en el llibre fins i tot superar els relats, així que es va decidir que el nou títol fora "Cántame un cuento".

Davant d'aquest nou paradigma, es va veure la necessitat d'arribar als xics i xiques mitjançant més sentits i no únicament el de la vista. Donades les característiques dels xics, doncs no són capaços de llegir el conte per sí mateixos però sí d'escoltar-lo, amb la col·laboració de Ràdio Nacional es va proposar l'enregistrament d'aquest facilitant-los els mitjans. Així va ser com les famílies van passar a involucrar-se més en el projecte de manera que cadascuna narraria o cantaria els textos corresponents. A més de posar-li veu al llibre, que ho feren les famílies tenia el valor afegit de tornar a escoltar-los igual que feien quan eren xiquets i així remoure més encara els seus sentiments.

4.8.2 ESTIMULACIÓ MULTISENSORIAL

Les activitats multisensorials són molt utilitzades en centres específics, ja que es tracta d'una forma de teràpia que busca l'aprenentatge a través del descobriment mitjançant els sentits.¹⁴

Fig. 38. Estimulació multisensorial al centre, 2019.

L'estimulació multisensorial va ser definida com un conjunt de tècniques amb les quals es proporcionen sensacions i estímuls específics a persones amb discapacitat intel·lectual, com és el cas dels xics i xiques del centre "El Cabañal". D'aquesta manera se'ls ofereixen estímuls als quals no accedirien d'una altra manera i que podrien millorar la seua qualitat de vida i el seu desenvolupament personal.¹⁵

Tots i cadascun dels textos han estat treballats en el centre perquè no només el protagonista ho sentira com a seu, sinó perquè tots ho feren.

Gràcies a l'oportunitat donada de participar en aquest àmbit també, a continuació s'exposaran les diferents formes en què s'han abordat cada un d'ells:

Contes multisensorials

En ells es tracta d'estimular tots els sentits mentre es llegeix el conte. Un exemple va ser "Adrián y las habichuelas mágicas", on es van emprar diferents recursos com: la veu, música de fons, una presentació de Power Point amb fotografies de paisatges acords al text, un focus de llum de colors que canviava segons l'ambient, fesols ...

Fig. 39. Pràctica d'el conte multisensorial "Adrián y las habichuelas mágicas", 2019.

Conte narrat

Tècnica que es va utilitzar en "El lobo y los siete cabritillos" ja que disposa de molt diàleg i es van poder representar diferents personatges mitjançant la veu.

Audiollibre

Es va utilitzar per a tot el capítol de Ferran, ja que aquest és precisament el que té un nivell de connexió amb l'entorn menor i només respon davant l'estímul de les veus dels seus familiars.

Vídeos

Algunes famílies van realitzar un vídeo per als contes. Aquest estímul va

14 SANGRADOR, G. Estimulación multisensorial: Guía de materiales y actividades. Universidad de Valladolid, 2012.

15 Definició donada a les primeres Jornades Estatals d'Estimulació Multisensorial. Amposta. 2006, consultat en www.autismomadrid.es [Consulta: 2019-07-01]

ser molt significatiu per a Mila per exemple, ja que va poder veure persones molt properes a ella projectades contant el seu relat favorit.

Fig. 40. Cançó vivenciada amb l'ajuda d'una música, 2019.

Massatge sonor

Es realitzà un massatge pel cos i el cap fent referència a la cançó amb els moviments. Per exemple, a “Les puses” es donaven suaus pessics en els braços imitant la picada d'una puça.

Cançó vivenciada

Cada paraula que puga ser representada s'associa a un estímul. En l'exemple de “El Señor Don Gato” cada vegada que sonava la paraula “gat” s'acariciava amb una ploma imitant el seu tacte i al “mariamiamiau miau” s'escoltaven també miols de gats.

Teatralització

A diferència del conte narrat, no només es posen diferents veus, sinó que es realitza una teatralització de tot: veus, gest, escenari... Aquest recurs es va utilitzar en “Pin Pon”, usant tots els estris que s'anomenen en la cançó.

Concert vibratori

Emprat per a les cançons de “Marta tiene un marcapasos” i “David el gnom” ja que es reproduïa directament la música original. Per a la estimulació, en aquest cas, s'abraçava als xics i xiques a uns globus grans que portaven enganxats uns altaveus de manera que les fondes feien vibrar la superfície d'aquests i ells podien percebre-lo, no només a través de l'oïda, sinó també mitjançant el contacte.

Escenificació amb llum negra

Alguns relats o cançons han estat representats mitjançant l'ajuda de la llum negra i elements blancs que destaquen, com ara la utilització d'estrelles blanques a “Loretito es un primor” per emular el cel estrellat a la nit.

Fig. 41. Bea amb el globus en el concert vibratori, 2019.

4.9 PROVES D'IMPRESSIÓ I ARTS FINALS

Una vegada el llibre va ser il·lustrat i maquetat, es va procedir a realitzar unes proves d'impressió. En primer lloc calia confirmar que la tipografia fora llegible. Aquesta prova va servir també per a realitzar diferents impressions amb grandàries de font diferents, buscant la més apropiada per a la lectura. Cal no oblidar que el target de "Cántame un cuento" l'orienta a ser una primera lectura pel que, a més de la importància de l'elecció en la tipografia, també ho és la grandària d'aquesta.

Després d'algunes impressions, es va arribar a la conclusió de reduir una mica la grandària de la lletra i deixar-la en un 20 (en la primera maquetació estava a 22 punts) i un títol a 40. En quant als inicis de capítol o portada, no es va realitzar cap modificació ja que s'ajustava al que buscàvem des d'un principi.

Com he dit anteriorment, vàrem optar per una dimensió del llibre de 22cm x 22cm, encara que en el moment inicial era de 25cm x 25cm. El canvi de grandària va produir un desajustament en la maquetació que va caldre esmenar mitjançant el reajustament d'il·lustracions i elements. En quant al gruix de la pàgina, vàrem decidir augmentar-la a 200 gr ja que els xics i xiques del centre estan acostumats a pàgines més gruixudes i resistents i una tapa dura, en aquest cas de 3mm.

A continuació es mostren uns *mockups* per a representar les arts finals:

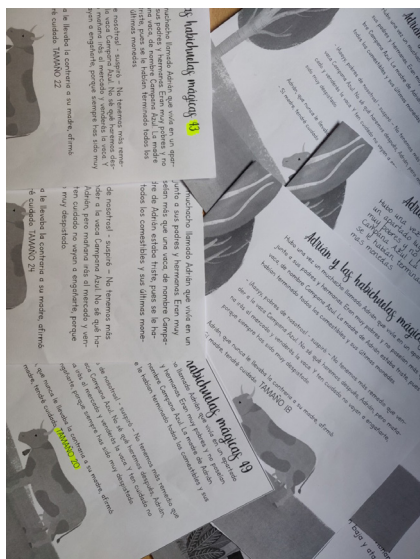

Fig. 42. Proves d'impressió per a triar la grandària de les tipografies, 2019

Fig. 43. Mockup de la portada del llibre, 2019.

Fig. 44. Mockup doble pàgina “La magia de Ceci”, 2019.

Fig. 45. Mockup doble pàgina “Los patitos”, 2019.

Fig. 46. Portada, lloc i contraportada de “Cántame un cuento”, 2019.

5. CONCLUSIONS

La idea d'elaborar un àlbum il·lustrat era un projecte que em semblava molt atractiu, però encara m'ho semblava més si podia influir positivament en alguna causa que valguera la pena. Col·laborar amb el Centre de Dia "El Cabañal" ha suposat per a mi un creixement no solament a nivell artístic, sinó personal. A més a més, gràcies a la meua titulació com a Mestra de Pedagogia Terapèutica he pogut estar més involucrada a les feines del centre i aportar els meus coneixements tant als tallers que vàrem fer com a la il·lustració d'un llibre d'aquestes característiques.

Aquest projecte elaborat durant quasi dos anys s'ha anat fent cada vegada més gran. Tant és així, que el que va començar com una xicoteta col·laboració d'il·lustració d'un llibre més o menys casolà, s'ha convertit en un àlbum il·lustrat amb audiollibre que compta amb la futura publicació per part de l'editorial Vinatea.

Durant la seua elaboració, hem abastat totes les fases per les quals ha de passar un llibre, des de la idea fins a la publicació, i he vist de primera mà els problemes que poden sorgir en qualsevol moment del procés, com per exemple els desajustaments en canviar les dimensions del projecte o les modificacions que sorgeixen arrel de les proves d'impressió. Per això, considere que ha suposat més aprenentatge del que esperava en un primer moment, on només em plantejava il·lustrar algunes pàgines. Ha sigut molt satisfactori aconseguir lluitar amb totes aquestes dificultats.

Tornant als objectius plantejats a l'inici del Treball de Fi de Grau, es podria dir que s'han aconseguit, encara que per a mi era una situació nova i a la qual havia d'afrontar-me a soles pel que fa al producte físic de l'àlbum il·lustrat. L'objectiu primer d'aquest projecte era crear un llibre amb els contes o cançons que produïren algun estímul en els xics i xiques amb paràlisi cerebral del centre. És per això que les treballadores que van començar el projecte es van encarregar d'entrevistar les famílies per a esbrinar quins relats els emocionava a casa. Així, aconseguírem reunir allò que portaven escoltant des de la infància.

"Cántame un cuento" és l'obra que culmina el meu procés d'aprenentatge en Belles Arts i que em servirà d'inspiració i experiència per a afrontar els meus futurs reptes professionals.

6. BIBLIOGRAFIA

MONOGRAFIES

ALARCÓN IBÁÑEZ, V. *Cuando El Libro Se Hace Arte : Historia De Un Género Artístico Olvidado*. 2010.

BOSCH ANDREU, E. *Hacia una definición del álbum*. Universidad de Barcelona. Anuario de investigación en literatura infantil y juvenil. Barcelona, 2007.

CARCELÉN, L. Marco conceptual de la comunicación multisensorial. Programas de intervención en la comunicación multisensorial. Murcia, 2010.

CENCERRADO MANIERCA, Luis Miguel. "Imaginario de la violencia en el álbum para niños". *Cuadernos de Literatura Infantil y Juvenil CLIJ*, 160, 7-16, 2003.

MC CANNON, D., THORNTON, S., WILLIAMS, Y. *Escribir e ilustrar libros infantiles. Desde idear personajes hasta desarrollar historias, una guía detallada para crear maravillosos álbumes ilustrados*. Editorial Acanto, Barcelona, 2009.

SALISBURY, M., STYLES, M. *Ilustración de libros infantiles. Cómo crear imágenes para su publicación*. Barcelona: Editorial Acanto, 2005.

ZEEGEN, L. Principios de ilustración (2a. ed.). Consultado en <https://ebookcentral.proquest.com>, 2013.

REVISTES

CHAVES, Marta. La metáfora visual en el álbum infantil ilustrado. *EME Experimental Illustration, Art & Design*, 2013, vol. 1, no 1, p. 62-71.

JARDIM, Mara Ferreira. Criterios para análisis y selección de textos de literatura infantil. *Cuadernos Literarios*, 2006, vol. 3, no 6, p. 77-87.

ROBERTS, C., ZEEGEN, L. 50 años de ilustración. Lunwerg, 2014.

CURSOS ONLINE

Serra, A. para Domestika. Introducción a la ilustración infantil. [Consulta: 2018-6-x]. Disponible en <https://www.domestika.org/es/courses/175-introduccion-a-la-ilustracion-infantil>

Martínez, T. para Domestika. Ilustración digital para cuentos infantiles. [Consulta: 2018-4-x]. Disponible en <https://www.domestika.org/es/courses/251-ilustracion-digital-para-cuentos-infantiles/>

WEBGRAFIA

- ADOLFO SERA, Adolfo Serra. [Consulta: 2018-04-03]. Disponible en <http://www.adolfoserra.blogspot.com>

- ANA SANTOS, *Ana Santos*. [Consulta: 2018-04-06]. Disponible en <https://www.anasantosilustracion.com/bio>

-ANAYA INFANTIL Y JUVENIL, AUTORES E ILUSTRADORES, Grupo Anaya S.A. [Consulta: 2018-04-09] https://www.anayainfantilyjuvenil.com/ficha_autor.php?id=100039404

-AUTISMO MADRID. [Consulta: 2019-07-01] Disponible en <https://autismomadrid.es/educacion-2/iii-jornadas-snoezelen-de-estimulacion-multisensorial-organizadas-por-apasa/>

-DOMESTIKA, ANA SANTOS ILUSTR LA FEMINIDAD EN ESTADO PURO. *Domestika*. [Consulta: 2018-04-10]. Disponible en <https://www.domestika.org/es/blog/772-ana-santos-ilustra-la-feminidad-en-estado-puro>

- ESTHER GILI ILUSTRACIÓN, *Esther Gili*. [Consulta: 2018-04-11]. Disponible en <http://www.esthergili.com/>

- GRAZIA.ES, MAMÁS 2.0, *Sira Lebón*. [Consulta: 2018-04-08]. Disponible en <http://www.grazia.es/lifestyle/mamas-2-0/>

-JOTAKÁ ILUSTRACIÓN, *Juan Carlos Viñas*. [Consulta: 2018-04-04]. Disponible en <http://www.jotakaillustration.com/>

-LA PAJARITA, JOTAKÁ, *Carlos Grollo*. [Consulta: 2018-04-05]. Disponible en <http://www.lapajarita.es/ver/88910/Jotak%C3%A1-illustration.html>

-PENCIL ILUSTRADORES, CON USTEDES, ADOLFO SERRA, Pencil Ilustradores S.A. [Consulta: 2018-04-06]. Disponible en <http://www.pencil-ilustradores.com/novedad.php?id=0000000022>

- SALLYBOOKS, <https://www.sallybooks.es/narrativa-grafica/intro-album->

[ilustrado/](#) [Consulta: 2009-05-06]

- ¿QUIÉN TE LO HA CONTADO?, ENTREVISTA A ESTHER GILI, *Lina Rodríguez*. [Consulta: 2018-04-08]. Disponible en <http://quientelohacontado.com/2017/12/entrevista-a-esther-gili/>

TFGS

GASSÓ, A. El jardín secreto de Central Park. Álbum ilustrado [trabajo final de grado]. Valencia: Universitat Politècnica de València, 2017.

RENTERO, L. Boca de Rape. Libro infantil ilustrado [trabajo final de grado]. València: Universitat Politècnica de València, 2015.

SANGRADOR, Gl. Estimulación multisensorial: Guía de materiales y actividades. Universidad de Valladolid, 2012.

SUÁREZ, L. El lobo y la luna. Álbum ilustrado [trabajo final de grado]. Valencia: Universitat Politècnica de València, 2016.

7. DIRECTORI DE IMATGES

- fig. 1 Il·lustració de William Blake en Cantos de inocencia. Segle XVIII.
- Fig. 2. DE DIOS, O. Doble pàgina de Érase una vez un mundo mejor, 2016.
- Fig. 3. DEGLI'INNOCENTI, F. y FORLATI, A. Doble pàgina de Yo soy Adila. Historia ilustrada de Malala Yousafzai, 2016.
- Fig. 4. GILI, E. Il·lustració digital, 2004.
- Fig. 5. GILI, E. Portada de l'àlbum il·lustrat "Olivia y sus plumas", 2015.
- Fig. 6. SANTOS, A. Il·lustració, 2012.
- Fig. 7. SANTOS, A. Il·lustració, 2016.
- Fig. 8. JOTAKÁ. "De carne y hueso", 2017.
- Fig. 9. JOTAKÁ. "El astronauta", 2018.
- Fig. 10. SERRA, A. Il·lustració "El bosque dentro de mí", 2015.
- Fig. 11. SERRA, A. Esbossos per a "El bosque dentro de mí", 2014.
- Fig. 12. Primeres pàgines del primer storyboard, 2017.
- Fig. 13. Primer storyboard, 2017.
- Fig. 14. Storyboard definitiu, 2018.
- Fig. 15. Doble pàgina "Pin pon", 2019.
- Fig. 16. Paleta de color definitiva, 2019.
- Fig. 17. Paleta de color definitiva, 2019.
- Fig. 18. Primera versió de "Marieta" amb la primera paleta de color, 2017.
- Fig. 19. Doble pàgina de "Marieta" amb la paleta de color definitiva, 2019.
- Fig. 20. Primera versió de "Los patitos". 2017.
- Fig. 21. Doble pàgina de "Los patitos" amb la paleta de color definitiva, 2019.
- Fig. 22. Paleta freda/ màgica, 2019.
- Fig. 23. Paleta càlida/terrenal, 2019.
- Fig. 24. Mostra dels pinzells emprats, 2019.
- Fig. 25. Proves per al títol, 2019.
- Fig. 26. Primer esbós "Una ovella", 2018.
- Fig. 27. Claroscuro "Una ovella", 2018.
- Fig. 28. Esbós amb detalla "Una ovella", 2019.
- Fig. 29. Il·lustració final de la doble pàgina "Una ovella", 2019.
- Fig. 30. Il·lustració d'"El señor Don Gato" a tintes planes, 2019.
- Fig. 31. Il·lustració d'"El señor Don Gato" amb grafismes, 2019.
- Fig. 32. Il·lustració final d'"El señor Don Gato" amb fons, 2019.
- Fig. 33. Portada i contraportada, 2019.
- Fig. 34. Detall del personatge principal, 2019.
- Fig. 35. Guardes, 2019.
- Fig. 36. Inici del capítol de Ferran, 2019.
- Fig. 37. Mostra dels colors dels inici de capítols, 2019.
- Fig. 38. Estimulació multisensorial al centre, 2019.
- Fig. 39. Pràctica d'el conte multisensorial "Adrián y las habichuelas mági-

cas", 2019.

Fig. 40. Cançó vivenciada amb l'ajuda d'una músic, 2019.

Fig. 41. Bea amb el globus en el concert vibratori, 2019.

Fig. 42. Proves d'impressió per a triar la grandària de les tipografies, 2019.

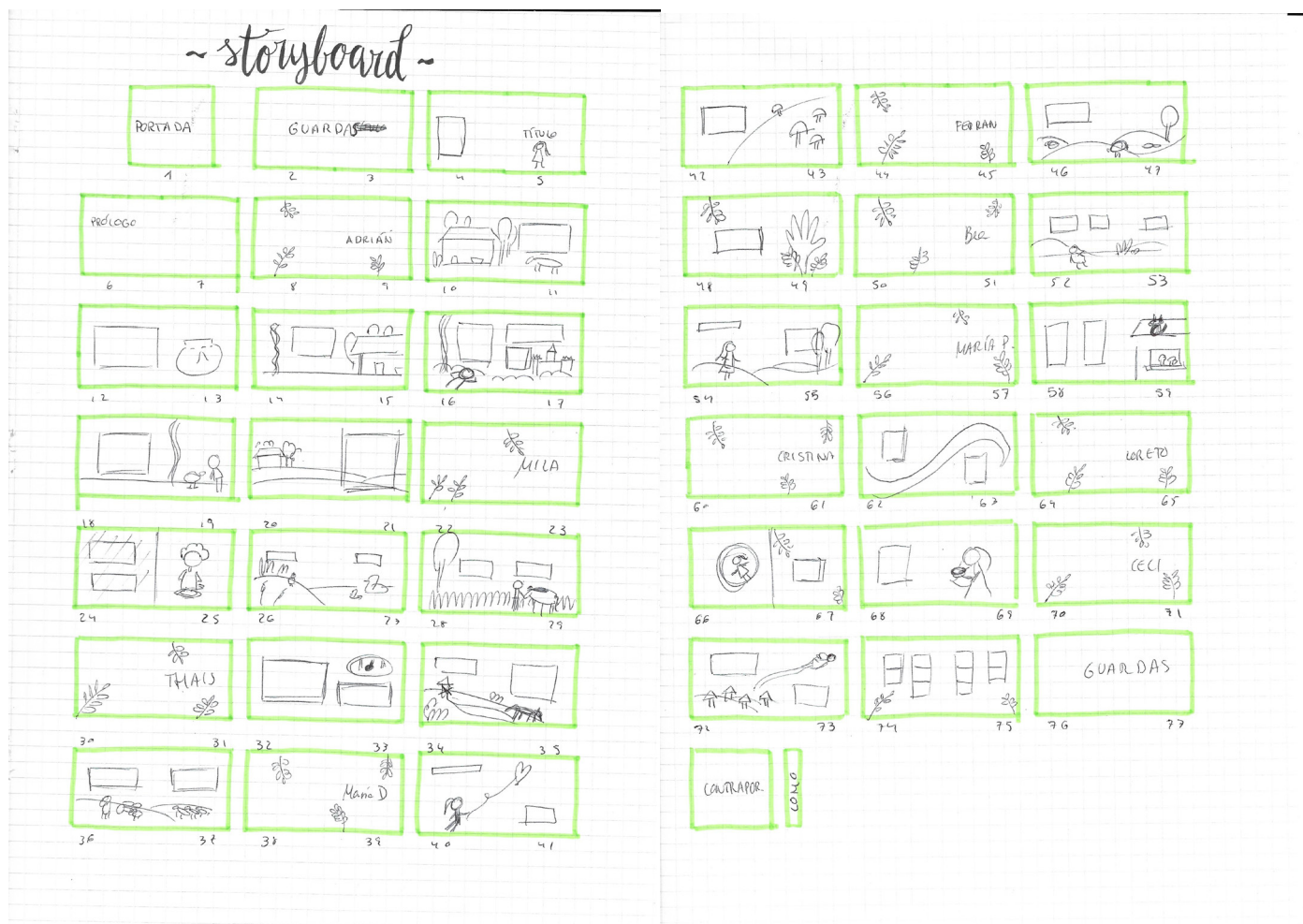
Fig. 43. Mockup de la portada del llibre, 2019.

Fig. 44. Mockup doble pàgina "La magia de Ceci", 2019.

Fig. 45. Mockup doble pàgina "Los patitos", 2019.

Fig. 46. Portada, lloc i contraportada de "Cántame un cuento", 2019.

8. ANNEXOS

Annexe 2. Proves de tipografia:

<i>¿Qué es Lorem Ipsum? Lorem Ipsum es simplemente el texto de relleno de las imprentas y</i>	Dulcelín
<i>¿Qué es Lorem Ipsum? Lorem Ipsum es simplemente el texto de relleno de las imprentas y archivos de texto. Lorem Ipsum</i>	KG Eyes Wide Open
— <i>¿Qué es Lorem Ipsum? Lorem Ipsum es simplemente el texto de relleno de las imprentas y archivos de texto. Lorem Ip-</i>	Letters for learners
<i>¿Qué es Lorem Ipsum? Lorem Ipsum es simplemente el texto de relleno de las imprentas y archivos de texto. Lorem</i>	Indie Flower
<i>¿Qué es Lorem Ipsum? Lorem Ipsum es simplemente el texto de relleno de las imprentas y archivos de texto. Lorem</i>	Nunito (palo seco)
<i>¿Qué es Lorem Ipsum? Lorem Ipsum es simplemente el texto de relleno de las imprentas y archivos de texto. Lorem</i>	The Girl Next Door

Després de l'exercici de proves de tipografia i d'impressió la que vaig seleccionar per al cos de text és "Letters for learners" pels aspectes comentats anteriorment.